

030 L'évolution de l'humanité est l'évolution d'art

Vooraf

In het novemnummer (1924) van het tijdschrift *Bulletin de l'Effort Moderne* verschijnt een artikel van Mondriaan met de titel: *L'évolution de l'humanité est l'évolution d'art*. Het is een reactie op een artikel van de Franse arts Dr. Hélian Jaworski¹ *Les Étapes de l'Humanité*. Het artikel van Jaworski wordt in twee delen gepubliceerd in de eerste twee nummers (januari en februari 1924) van hetzelfde tijdschrift. De reactie van Mondriaan op Jaworski's artikel verschijnt pas een half jaar later.

Bulletin de l'Effort Moderne staat onder redactie van Léonce Rosenberg² en tussen 1924 en 1927 verschijnen veertig nummers.

Bron

De enige bron van *L'évolution de l'humanité est l'évolution d'art* is de publicatie in *Bulletin de l'Effort Moderne*³ in november 1924. Aangezien een origineel manuscript ontbreekt, weten we niet of Rosenberg iets in de tekst van Mondriaan veranderd heeft. We beschouwen de publicatie daarom als 'geautoriseerd, maar met twijfel over de redactie'.

Een publicatie geldt in principe als voltooid.

Basistekst en leestekst

De basis voor de leestekst is de publicatie van *L'évolution de l'humanité est l'évolution d'art* in *Bulletin de l'Effort Moderne*.

Titel

Er is een verschil in titelvermeldingen. De 'Sommaire' van het novemnummer (1924) vermeldt: 'L'évolution de l'humanité est l'évolution de l'art'. Maar de titel boven Mondriaans artikel is: 'L'évolution de l'humanité est l'évolution d'art'. Wij kiezen als titel voor de leestekst de titel die boven het artikel staat: *L'évolution de l'humanité est l'évolution d'art*.

Datering en ondertekening

L'évolution de l'humanité est l'évolution d'art is gedateerd en ondertekend: '(Paris 1924). P. Mondrian.' en verschijnt in november 1924. De datering van de tekst is de datering van de publicatie: november 1924⁴.

Ontstaan en publicatie

Er zijn geen brieven bekend waarin Mondriaan *L'évolution de l'humanité est l'évolution d'art* noemt.

In de eerste twee nummers van *Bulletin de l'Effort Moderne* (1924)⁵ schrijft Dr. Hélian Jaworski⁶ over 'Les Étapes de l'Humanité'. Al eerder had Jaworski een parallel getrokken tussen de stappen in een mensenleven en de stappen van de mensheid⁷.

Mondriaan is blijkbaar geboeid geraakt door het artikel van Jaworski en hij zoekt een parallel tussen de ontwikkeling van de individuele mens, de mensheid en de kunst. Overigens zal Mondriaan later Jaworski nog keer citeren in de tekst, *L'art nouveau - la vie nouvelle*⁸.

De redacteur van *Bulletin de l'Effort Moderne* - Léonce Rosenberg - heeft Mondriaan bedankt voor zijn artikel⁹. Mondriaan schrijft namelijk in een brief aan Sam Slijper¹⁰ (maart 1924¹¹): 'Ik kreeg ook een bedankje van Rosenberg voor een artikel dat in zijn blad uitkomt (sinds Jan. geeft hij een Bulletin uit)'.

¹ Hélian Jaworski (1880-19..), Frans medicus.

² Léonce Rosenberg (1879-1947), Parijs galeriehouders en uitgever. Galerie 'L'Effort Moderne'; tijdschrift: *Bulletin de l'Effort Moderne*; uitgeverij: 'Éditions de l'Effort Moderne'.

³ *Bulletin de l'Effort Moderne* 1, no.9 (november 1924): 13-15.

⁴ Mondriaan woonde november 1924 in Parijs, 26 Rue du Départ.

⁵ *Bulletin de l'Effort Moderne* 1, no. 1 (januari 1924): 11-13; no. 2 (februari 1924): 13-16.

⁶ De naam Jaworski wordt verschillend gespeld; het eerste artikel is ondertekend met 'Jaworsky', het tweede met 'Jaworski'. Volgens de catalogus van de KB is het 'Jaworski'.

⁷ H. Jaworski. *Le plan social*. II. Les Étapes de l'histoire. Paris, 1918: 12. (Digital Appendix: Supplements 030 – Jaworski: 'Les Étapes de l'Humanité?') *Le plan social* bestaat uit twee delen: I. L'Humanité sa croissance en II. Les Étapes de l'histoire.

⁸ Zie tekst 056.

⁹ Waarschijnlijk tekst 027.

¹⁰ Salomon B. Slijper (1884-1971), Nederlands makelaar en verzamelaar van Mondriaans werk. Vindplaats brieven aan Slijper:

Vermelde personen

In *L'évolution de l'humanité est l'évolution d'art* vermeldt Mondriaan tweemaal de naam van de schrijver van het artikel dat geleid heeft tot zijn eigen artikel: Dr. Hélan Jaworsky.

Sleutelwoorden

Met een aantal kenschetsende woorden (in alfabetische volgorde) geven we aan wat er in *L'évolution de l'humanité est l'évolution d'art* besproken wordt. Van de zogenoemde specifieke en soms minder specifieke Mondriaan-woorden wordt een verklarende omschrijving gegeven in het 'Sleutelwoordenregister'¹². De in dit register verduidelijkte sleutelwoorden zijn hieronder cursief weergegeven.

Sleutelwoorden: *abstrait, art purement abstrait, intérioriser, intériorisation plastique du naturel, parallélisme entre l'individu et l'humanité.*

Overige opmerkingen

Mondriaan citeert in *L'évolution de l'humanité est l'évolution d'art* uit *Le Néo-Plasticisme en Naturel et en Abstrakte Realiteit*.

Uit *Le Néo-Plasticisme* neemt hij over: '« nous sommes à un tournant de la culture, à la fin de tout ancien: la séparation des deux est absolue et définitive. »'

Uit *Naturel et Abstrakte Realiteit* citeert Mondriaan: 'un art des enfants'. In de tekst *Naturel et Abstrakte Realiteit* staat het als volgt omschreven: 'De oude kunst is een kunst van kinderen: de Nieuwe Beelding is een kunst van volwassenen. En zoals de volwassene vreemd staat tegenover het kind zoo staat de nieuwe mensch - voor wien de Nieuwe Beelding is - vreemd tegenover de oude kunst.'

Schilderijen ontstaan tijdens schrijfperiode

Na het lezen van de artikelen van Jaworski in het januari- en februarinummer (1924) van het tijdschrift *Bulletin de l'Effort Moderne* begint Mondriaan met het schrijven van *L'évolution de l'humanité est l'évolution d'art*. In een brief aan Slijper (maart 1924) zegt hij dat Rosenberg hem heeft bedankt voor zijn artikel. Mondriaan heeft waarschijnlijk in de periode van eind februari tot medio maart - met tussenpozen - aan de tekst gewerkt. Volgens de Catalogue Raisonné vervaardigde hij in 1924 slechts één schilderij: B151/156¹³. Hij zal tijdens de periode van het schrijven aan *L'évolution de l'humanité est l'évolution d'art* met dit schilderij bezig zijn geweest.

¹¹ Ongedateerd, vermoedelijk 'maart-april 1924'.

¹² Digital Appendix: Documentation - Mondrian Vocabulary Explained.

¹³ CRII: 309-310.